

УДК 342.9:342.565

*М. А. Данилевський**аспірант**Науково-дослідного інституту публічного права***СУДДІВСЬКА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Актуальність теми. У період становлення та розвитку правової держави, формування громадянського суспільства актуалізуються дослідження сутності судової влади і гарантій забезпечення її незалежності. Адже саме незалежність судової влади України загалом та суддів зокрема є однією з вагомих демократичних засад суспільства, реалізація якої – важлива умова побудови правової держави [7, с. 66-74].

Здійснення правосуддя незалежним судом є однією з гарантій правової, соціальної, демократичної держави. Тільки незалежний суд, поряд із іншими органами державної влади, може забезпечити реалізацію конституційного положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [6, с. 94-100].

Огляд останніх досліджень. Питанням незалежності судової влади в Україні займалися такі вчені як В. Бойко, А. Борко, М. Закурін, А. Іванищук, Р. Ігонін, С. Кічмаренко, Д. Кулешов, В. Куценко, В. Лаговський, Т. Плугатар, І. Прощута, С. Циганок та інші.

Однак, враховуючи те, що негативний вплив на суддів досі існує, необхідно комплексно дослідити питання дотримання незалежності суддів.

Мета статті полягає в тому, щоб на базі дослідження позицій вчених-юристів розкрити суддівську незалежність як об'єкт адміністративно-правового регулювання.

Виклад основних положень. Концепція незалежної системи правосуддя закріплена в різних правових документах, зокрема в Конституції України, статтею 126 визначено, що вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється. Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалені ним судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку. Суддя обіймає посаду безстроково. Держава забезпечує особисту безпеку судді та членів його сім'ї [5]. Крім того, стаття 129 Основного Закону гарантує, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права [5].

Розкриємо, що ж розуміється під поняттям «незалежність суду». Тлумачний словник з укра-

їнської мови визначає поняття «незалежний» у таких значеннях: від кого-чого і без додатка; який не залежить від кого-, чого-небудь, не підкоряється комусь, чомусь; який виражає або свідчить про самостійність у поведінці, вчинках і т. ін.; самостійний у міжнародних відносинах та у внутрішніх справах; суверенний [2, с. 308].

Науковець М. Савенко переконує, що незалежність суддів – це система політичних, соціально-економічних, ідеологічних, правових заходів, що забезпечують самостійне, неупереджене і справедливе розв'язання конфлікту, вирішення спірного правового питання суддею за своїм внутрішнім переконанням на підставі закону без будь-якого стороннього втручання у здійснення правосуддя, ефективний захист прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, суспільства і держави [8, с. 99].

С. Аскеров переконує, що незалежність судді – це його становище як професійного діяча та посадової особи органу державної влади, яке визначає права та обов'язки суддів як під час здійснення судочинства, так і їх взаємовідносини з суб'єктами процесуальної діяльності, іншими органами влади, їх посадовими особами та громадянами тощо [1, с. 174].

О. Кучинська та Ю. Циганюк «незалежність суду» розглядають як єдине та в той же час багатогранне явище, що є і елементом системи стримувань та противаг, і принципом (засадою) функціонування судової влади, її якісною характеристикою, і елементом права на суд, і мірою свободи суду у відносинах із іншими гілками державної влади [6, с. 94-100].

А. Рачинський вважає, що незалежність суддів є основною передумовою функціонування самостійної й авторитетної судової влади, здатної забезпечити об'єктивне й безстороннє правосуддя, ефективно захистити права та свободи людини і громадянина. Принцип незалежності суддів означає незалежну процесуальну діяльність під час здійснення правосуддя, тобто в процесі розгляду й вирішення спорів про право на основі матеріального й процесуального, керуючись професійною правосвідомістю суддів, і в умовах, що виключають сторонній вплив на них [7, с. 66-74].

Таким чином, незалежність судді – це закріплена конституційним правом, властивість правового становища судді, що забезпечується нормами права та реалізується судом, суддями, органами

в системі правосуддя та суб'єктами публічної адміністрації шляхом створення судді усіх умов для безстороннього, самостійного, об'єктивного та справедливого судочинства.

Розглянемо особливості суддівської незалежності як об'єкту адміністративно-правового регулювання. Як переконує А. Іванищук, юридична природа адміністративно-правового регулювання судової гілки влади є складною. Її можна розглядати як мінімум у трьох аспектах: по-перше, як різновид адміністративно-правових відносин; по-друге, через призму адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації; по-третє, як юридичні елементи системи адміністративно-правового регулювання. Спільною рисою при усіх трьох підходах є те, що вони реалізуються на основі реалізації адміністративно правових норм [4, с. 157-159].

На наш погляд, суддівська незалежність як об'єкт адміністративно-правового регулювання поєднує у собі усі складові правового регулювання: діє в площині адміністративно-правових відносин на основі норм адміністративного права; реалізується через діяльність спеціальних суб'єктів публічної адміністрації (органи суддівського врядування, органи суддівського самоврядування, інші органи правосуддя, органи виконавчої влади, громадськості); є обов'язковим елементом адміністративно-правового регулювання судової гілки влади.

Сучасне право розуміння незалежності судді, як вважає П. Горінов, виходить зі сприйняття суді як носія судової влади щодо якого суспільство і держава вимагає справедливого, неупередженого відправлення правосуддя у розумні строки. Категорія «незалежність» не може бути сприйнята як така, що уособлює у собі абсолютну автономію судді від тих умов і правил, які передбачені чинним законодавством. Незалежність судді полягає у його відносній автономії як посадової особи у системі органів судової влади та як суб'єкта процесуальних правовідносин під час здійснення судового процесу [3, с. 69-75].

Крім того, як переконує П. Горінов, таке право розуміння незалежності судді визначає архітектуру побудови системи гарантій незалежності, яка умовно поділена на дві підсистеми (два види): матеріальні і процесуальні гарантії. Підсистема (вид) матеріальних гарантій охоплює організаційні гарантії, звернені до суб'єктів, які забезпечують функціонування судів, а також особистісні гарантії, звернені до претендента на посаду судді та власне до судді як до носія судової влади. Матеріальний аспект незалежності похідний від інституційного розуміння незалежності судді й передбачає визначення спроможності держави гарантувати особливий порядок призначення і звільнення суддів з посади, притягнення до відповідальності, забезпечення безпеки судді

та членів його сім'ї, фінансові гарантії незалежності, належні умови відправлення правосуддя та інші. Процесуальні гарантії, на відміну від матеріальних гарантій незалежності судді пов'язані із реалізацією суддею його процесуальної правосуб'єктності у правовідносинах щодо відправлення правосуддя і стосуються гарантування самодостатності судді у вирішенні справи справедливо, компетентно, безстороннє, за встановленою законом процедурою, у розумний строк [3, с. 69-75].

Дослідивши розуміння поняття «незалежність суду» науковцями, О. Кучинська та Ю. Циганюк виокремили спільні, у всіх підходах, характеристики такої незалежності:

- передбачена чинним вітчизняним законодавством: як внутрішніми нормативно-правовими актами, так і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

- стосується поняття «судова влада» як елемента державної влади, що визначена у ст. 6 Конституції України;

- реалізовується у відносинах системи стримування і противаг;

- є гарантом виконання судовою владою своїх функцій;

- реалізовується під час функціонування судової влади (реалізація допустима лише під час функціонування судової влади);

- характеризує міру свободи судової влади, в той же час є загальною превенцією;

- забезпечена комплексом гарантій для її реалізації;

- деталізується у діяльності судових органів та суддів;

- є багатогранною та складною юридичною категорією, яка вміщує комплекс елементів правового, економічного, політичного та соціального характеру;

- за її порушення наступає політична та/або юридична відповідальність [6, с. 94-100].

В свою чергу, Н. Шульгач виділяє наступні ознаки незалежності суддів: 1. Незалежність суддів не абсолютна, вона обмежена законом, процедурними рамками, в межах яких здійснюється судова влада. 2. Незалежність суддів легітимна лише при здійсненні процесуальної діяльності судді. Поняття «незалежність» при окресленні складових статусу суддів законодавець використовує лише при характеристиці повноважень судді при здійсненні судочинства, тобто коли мова йде про процесуальний аспект суддівської діяльності. Поза межами суду, судового розгляду справи принцип незалежності судді не діє. 3. Зміст незалежності суддів включає також елемент особистісної незалежності суддів (тобто наявність у судді певних морально-психологічних якостей, які сприяють реалізації права судді самостійно приймати рі-

шення по справі). 4. Незалежність судді передбачає незалежність як від зовнішнього (від факторів, що знаходяться за межами судової системи), так і внутрішнього (від факторів усередині самої судової системи) впливу на процес прийняття суддею рішення по справі [9, с. 227-230].

Таким чином, суддівська незалежність як об'єкт адміністративно-правового регулювання полягає у закріпленій нормами адміністративного права властивості правового становища судді, що реалізується в адміністративно-правових відносинах через діяльність спеціальних суб'єктів публічної адміністрації (органи суддівського врядування, органи суддівського самоврядування, інші органи правосуддя, органи виконавчої влади, громадські організації) шляхом створення усіх умов для безстороннього, самостійного, об'єктивного та справедливого правосуддя.

Література

1. Аскеров С. Принцип незалежності і недоторканності суддів у кримінальному процесі України та Азербайджану (порівняльно-правове дослідження). : дис... канд. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 199 с.
2. Білодід І. Словник української мови: в 11 томах. Том 5, 1974. 1508 с.
3. Горінов П. В. Незалежність судді у сучасному праві розумінні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 3. С. 69-75.
4. Іванишук А. А. Незалежність суддів, як провідний чинник адміністративно-правового регулювання судової гілки влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. С. 157-159.
5. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Кучинська О. П., Циганюк Ю. В. Системність поняття «незалежність суду». *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 94-100.
7. Рачинський А. П. Незалежність суддів як передумова функціонування самостійної й авторитетної судової влади, що відповідає європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління*. 2016. № 1. С. 66-74.
8. Савенко М. Д. Незалежність суддів та її правове забезпечення. *Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів* : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, Харків 30– 31 берез. 2005 / редкол. : В. В. Сташис (голов. ред.) та ін. Х. ; К. : ЦНТ «Гопак», 2006. С. 98-100.
9. Шулгач Н. М. Поняття та сутність принципу незалежності суддів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 6. С. 227-230.

Анотація

Данилевський М. А. Суддівська незалежність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. – Стаття.

У статті визначено, що суддівська незалежність як об'єкт адміністративно-правового регулювання полягає у закріпленій нормами адміністративного права властивості правового становища судді, що реалізується в адміністративно-правових відносинах через діяльність спеціальних суб'єктів публічної адміністрації (органи суддівського врядування, органи суддівського самоврядування, інші органи правосуддя, органи виконавчої влади, громадські організації) шляхом створення усіх умов для безстороннього, самостійного, об'єктивного та справедливого правосуддя.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, незалежність суддів, принципи, спеціальна судова адміністрація, суддя.

Аннотация

Данилевский Н. А. Судейская независимость как объект административно-правового регулирования. – Статья.

В статье определено, что судейская независимость как объект административно-правового регулирования заключается в закреплённой нормами административного права свойства правового положения судьи, реализуется в административно-правовых отношениях из-за деятельности специальных субъектов публичной администрации (органы судейского управления, органы судейского самоуправления, другие органы правосудия, органы исполнительной власти, общественные организации) путем создания всех условий для беспристрастного, самостоятельного, объективного и справедливого правосудия.

Ключевые слова: административно-правовые основы, независимость судей, принципы, специальная судебная администрация, судья.

Summary

Danilevsky M. A. Judicial independence as an object of administrative and legal regulation. – Article.

The article determines that judicial independence as an object of administrative and legal regulation is enshrined in the norms of administrative law, the property of the legal position of a judge, which is realized in administrative and legal relations through the activities of special subjects of public administration (bodies of judicial administration, bodies of judicial self-government, other bodies of justice, executive bodies, public organizations) by creating all conditions for impartial, independent and objective justice.

Key words: administrative and legal support, organs of justice, legal means of justice, prosecutors, public administration, justice.